

Obsah

Jeviště života šlechtického / 9

STŘEDNÍ ČECHY / 13

Březnice / 15

Dobříš / 21

Kačina / 25

Konopiště / 31

Lány / 37

JIŽNÍ A ZÁPADNÍ ČECHY / 41

Blatná / 43

Červená Lhota / 47

Orlík / 53

Hluboká / 59

Český Krumlov / 65

Kratochvíle / 71

Jindřichův Hradec / 77

Horšovský Týn / 83

SEVERNÍ A VÝCHODNÍ ČECHY / 89

Duchcov / 91

Hrubý Rohozec / 97

Karlova Koruna / 101

Litomyšl / 107

Nové Hrady / 113

Opočno / 117

Rychnov nad Kněžnou / 123

Ratibořice / 127

Příběhy zámků v Čechách a na Moravě

MORAVA / 131

Bučovice / 133

Buchlovice / 137

Hradec nad Moravicí / 141

Jánský Vrch / 145

Jaroměřice nad Rokytou / 149

Lednice / 153

Lysice / 157

Mikulov / 161

Milotice / 165

Telč / 169

Valtice / 175

Vranov nad Dyjí / 179

Prameny, odkazy a další zdroje / 185

Jeviště života šlechtického

Zámek není jen dominanta kraje, elegantní rozsáhlá budova nebo výstavní obytný objekt některého z četných šlechtických rodů, které v dávné minulosti žily na našem území, zámek je především místo s bohatou historií, sahající hluboko do národní minulosti, jež se dnes obloukem vrací k současnosti, znovu aktuální a přítomná. Zámky získávají nové majitele i fasády, ožívají a hledají nejen novou tvář, ale často také nový význam. Přesto jsou to především časy již zmizelé, které napsaly většinu zámeckých „rodokmenů“, obsahujících leckdy překvapivé dramatické okamžiky a nečekané zvraty, zlomové dějinné momenty a významné události, jež spoluvytvářely dějiny naší země. Jak napsal Zdeněk Wirth: „Jako v celé Evropě buduje si světská i církevní šlechta i v českých krajích postupně od středověku hmotnou kulturu stále vyšší úrovně a tím je podmíněn a s tím spjat i vývoj jeviště jejího života...“

Nezáleží na tom, jestli máme na mysli zámek Konopiště, Lány, Dobříš, Hlubokou, Český Krumlov, Orlik, Duchcov, Litomyšl, Ratibořice, Telč nebo Lednicko-valtický areál, vždy jde o dotyk jediné – naší – historie. A přitom je každý zámek jiný. Podobně jako se odlišovali zámečtí páni, obyvatelé těchto honosných sídel, anebo jen dočasní návštěvníci, hosté či slavní architekti a stavitelé, kteří těmto zámkům vtiskli neopakovatelný ráz – významným rodem Schwarzenbergů a Rožmberků počínaje a kněžnou Zaháňskou, hrabětem Casanovou či úřadujícím prezidentem republiky konče, odlišují se zámecké objekty a každý zvlášť se stává nezaměnitelným artefaktem i dějinným středobodem, který nese stopu neopakovatelnosti.

Jedním z nepřehlédnutelných charakterových znaků většiny dochovaných zámků je jejich romantický ráz, který tyto objekty předurčuje k nekonečným fantazijním představám i konkrétnímu novodobému využití. Zámky, které stopy po jakékoli romantičnosti již pozbyly, jsou naopak prodchnuty tajemným přísvitem zapomenutých záhad a skrytých tajemství. Řečeno slovy klasika: „Den, kdy na zámku Blandings zvedla svou šerednou hlavu nezákonnost, vynikal neobyčejnou krásou. Slunce svítilo z chrpově modrého nebe a chtělo by se volným tempem, do detailů popisovat tím sluncem ozářená starobylá cimbuří, sametové trávníky, zvlněný terén parku, vznešené stromy, znamenitě vychované

včely a způsobné ptactvo.“ Takto zahajuje nepřekonatelný humorista P. G. Wodehouse slavný příběh o vlně zločinnosti na jistém anglickém zámku... ale není třeba chodit pro další příklady tak daleko. I domácí půda skýtá mnoho výmluvných případů.

„V zámku bylo práce a běhu o překot. Klíčnice provětrávala pokoje, zahradník snášel květiny k ozdobení jich; rovnalo se, čistilo se po zámku i po dvoře, by vrchnost vše v nejlepším pořádku našla. Čekali paní na druhý den.

„Bude veselejší život,“ těšil se zámecký lid. „Dá-li Pánbůh, bude snad i více výdělků,“ povídali si chudí lidé a řemeslníci v podzámčí. Druhý den ráno přijelo služebnictvo, pak vozy panské, na nichž naloženy byly vaky a bedny. Odpoledne vyjžděl na vršek, na němž pěkný zámek ležel, pohodlný cestovní kočár, v němž seděla milostpaní Skočdopolová ze Springenfeldu...”

Obrazem idylického zámeckého života otevírá Božena Němcová příběh *V zámku a podzámčí*. Ovšem v souvislosti s tvorbou této vpravdě národní autorky je mnohem známější jiný zámek, který navštěvovala s vnoučaty snad nejslavnější babička české literatury:

„Tu běžel premovaný sloužící, tu komorná v hedvábí, tu pán a zase pán, a každý nesl hlavu výše, než mu narostla, a vyšlapoval si jako ti pávi, co jedině právo měli na trávníku se procházet. Jestli některý

z nich babičku pozdravil, řekl jen tak zběžně ‚Guten Morgen‘ nebo ‚Bon jour‘, a babička se začervenala a nevěděla, má-li říci ‚Až na věky‘ nebo ‚Dejž to Pánbůh‘.

Vždy doma říkávala: ‚Tam v tom zámku je pravý babylón!‘“

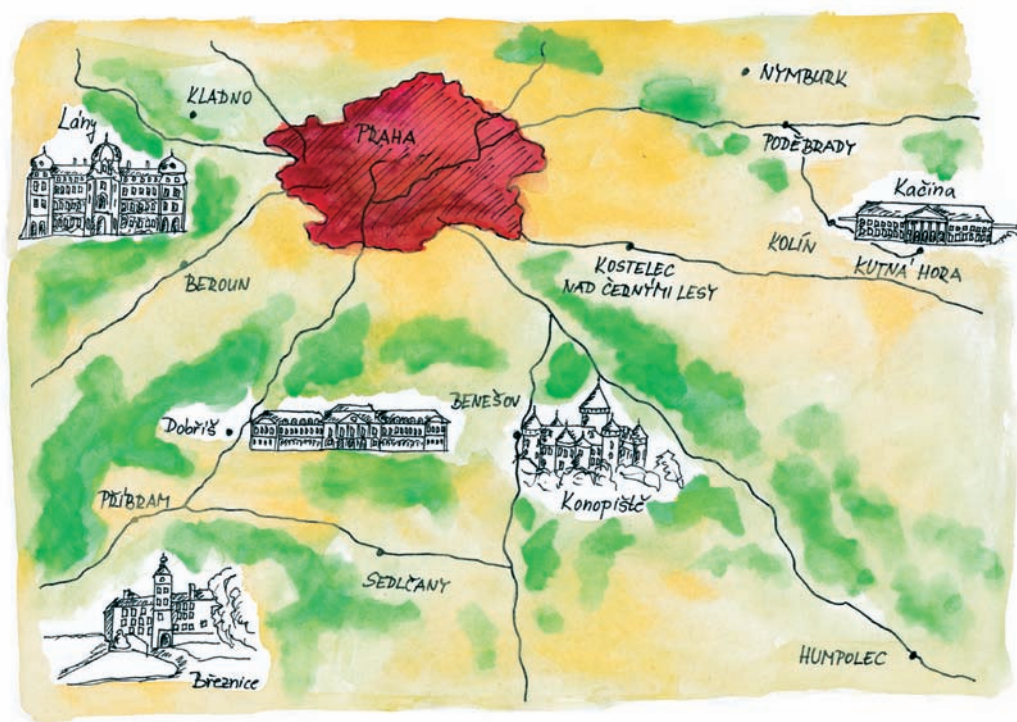
Není bez zajímavosti, že v mnoha jazycích existuje shodný výraz pro veškerá uzavřená větší panská sídla, tedy i zámky. Jde o odvozeninu zdobněliny latinského názvu opevněného vojenského tábora – castellum. I český výraz „zámek“ může znamenat šlechtické sídlo, anebo zařízení určené k uzamčení. Je to náhoda? Zajisté ne, vždyť každý zámek byl svým způsobem uzavřený prostor, kam neměli přístup nepovolané či nezvané osoby, a většinou šlo o přestavbu středověkého hradu v pohodlnější, modernější a novodobější samostatné šlechtické sídlo, jež bylo současně reprezentativní budovou s pravidelnou dispozicí, vkomponovanou do přírodního prostředí či parku nebo zahrady. Jeho počátky lze hledat již v 2. polovině 15. století. Jak uvádí Pavel Vlček, autor *Encyklopedie českých zámků*, přerod zámku z původní čistě hradní podoby probíhal pozvolna a již v pozdním středověku 15. století „lze v hradní architektuře sledovat vývoj od výrazně pevnostní k reprezentační obytné funkci. To se projevilo jak v umístění staveb, tak v opevnění, z jehož systému se postupně oddělil obytný palác. S přijímáním renezančních prvků na samém konci 15. století je tento směr vývoje ještě patrnější. Zvětšila se okna, přibýlo dekorativních prvků. Tato postupná změna, v Čechách prakticky ukončená v polovině 16. století, závisela na hospodářských, vojenských, politických i kulturních okolnostech. Souvisela také s celkovou proměnou struktury evropské společnosti.“

Postupem času převzal zámek od svého předchůdce – hradu – tedy nejen roli správního centra, sídla soudní pravomoci a úlohu obytného šlechtického objektu, ale navíc se stal mnohem pohodlnějším, modernějším a tudíž reprezentativnějším objektem, než jaký byl kterýkoli hrad dosud.

Zlatý věk našich zámků nastal v průběhu 17. a 18. století v době baroka, jak se o tom můžeme přesvědčit na vlastní oči dodnes. Řada dochovaných zámků nese především rysy barokní, alespoň co se vnějšího vzezření a interiérů týče. Zámecké budovy, jež vznikly později v 19. století, jsou v našich končinách spíše výjimkou.

STŘEDNÍ ČECHY

BŘEZNICE

www.zamek-breznice.cz

GPS 49° 33' 27.229" N, 13° 57' 21.695" E

Bylo, nebylo. Kdysi, před dávnými časy, tu stávala tvrz...

Těmito slovy by mohlo začít vyprávění o mnoha zámcích, Březnici nevyjímaje. Zdejší gotickou tvrz tvořil dvoupatrový obytný palác a jednopatrová budova, doplněné silnou obvodovou zdí. Dodnes je možné z mapy tohoto zdiva vyčíst o minulosti Březnice ledacos. V průběhu dlouhých let a staletí se tu vystřídalo mnoho pánů. Buzicové neboli Páni z Březnice, Zmrzlíkové ze Svojšína, Malovcové z Chýnova, Lokšanové z Lokšan, Jeníškové z Újezda, Krakovští z Kolowrat, Palffyové z Erdödu...

První z nich, Buzicové, patří k nejstarším českým rodům a jejich minulost sahá až k bájnému Bivojovi. Petr Zmrzlík ze Svojšína byl slavný husitský hejtman a přítel Mistra Jana Husa. Petr Malovec rozšířil březnickou tvrz o vnější opevnění s vodním příkopem a hradební zeď s baštami, na čemž údajně spolupracoval Benedikt Rejt z Pístova. Tento královský stavitel byl někdy známý také jako Benedikt Rieth, Ried, Reyd, Rotta, Reta, anebo Benedict Reijt či Beneš Lounský. Jeho jméno zůstane navždy spojeno s jednou z nejzákladnějších přestaveb Pražského hradu a zejména s Vladislavským sálem, který svými rozměry 62 x 16 x 13 metrů neměl v tehdejší Evropě obdoby. V sále se mohlo současně projíždět sto lidí na koních, jeho převýšená klenba s krouženými žebry byla neobvykle složitá a jednalo se bezesporu o největší klenutý sál bez použití středních opěr v Evropě. Ale zpět k Březnici. Během panování dalšího významného šlechtického rodu Lokšanů se objekt proměnil ze středověkého sídla v renezanční zámek. V té době v Březnici vznikla jedna mimořádná památka nebyvalého významu – Lokšanská knihovna.

Knihovna se dochovala do dnešních dnů v původní podobě z roku 1558. Jako průkazný doklad tohoto časového určení lze považovat datum v malované edikule, umístěné nad dveřmi. O vznik knihovny se zasloužila jistá Kateřina, manželka místokancléře Jiříka z Lokšan, která po smrti svého chotě dokončila zásadní přestavbu objektu.

Působivý interiér zaujme především renezančním malovaným trámovým stropem. Zdi jsou zdobené ornamenty a lokšanskými erby, stejná výmalba je také na původních skříních. Lokšanská knihovna kdysi obsahovala řadu vzácných rukopisů především náboženského charakteru. Většina z nich pocházela z augustiniánského kláštera v Roudnici, jako například naučný slovník z 13. století *Mater verborum* nebo tzv. Jaroměřská bible, významná památka iluminátorského umění.

Dost možná, že tato nejstarší renezanční zámecká knihovna v Čechách byla dějištěm některé z tajných schůzek Filipiny Welserové a arcivévody Ferdinanda Tyrolského...

Filipina Welserová se narodila v roce 1527 v Augsburgu z manželství kupce Františka Antona Welsera a Anny Adlerové. Otec pocházel z významné bankéřské rodiny, která prý půjčovala peníze také císaři. Filipina byla údajně velmi krásná, navíc byla vzdělaná, laskavá a vyznala se v léčivých bylinách. Dalo by se říct, že to byla jakási naše Hildegarda z Bingen. Věděla si rady, když mělo dítě oteklé mandle, plané neštovice, ujímání v bříšku, červíky nebo úplavici. Byla obeznámena s příznaky a průběhem zlé nemoci, jak se tenkrát říkalo moru. Uměla připravit náplast proti červům z pelyňku, bezinek a zeměžluče, oční vodičku z malvazu a muškátového oříšku, kloktadlo z francouzského dřeva a drceného kořene traholku na záněty zubů anebo lázeň z řepného chrástu proti kamínkům a písku. Bezesporu měla značné léčitelské schopnosti, a tak její receptury a návody k užívání léčivých bylin dnes nejsou jen historickou kuriozitou, ale i jednou z atraktivních možností, jak byliny využít v praxi, například při přípravě oleje na dělohu a hryzení v břiše.

„Vezmeme konvalinky, otrháme květy a rozmělníme je v hmoždíři a pak s nimi naplníme do poloviny sklenici a přelejeme olivovým olejem a postavíme to na jeden den na slunce a pak to pečlivě uzavřeme a každým rokem znovu obnovujeme jako jiný olej. Čím bude starší, tím lepší. Používá se následovně: Ponoř klůcek do oleje a přilož na pupek a hned na to za tepla krajíc žitného chleba. Krajíc musí být ale opravdu teplý. A když to nepomůže najednou, použijeme to za pět nebo šest hodin znovu a musíme ležet hodně na pravém boku, tak dlouho, až se děloha uklidní.“

PŘÍBĚHY ZÁMKŮ V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Jeviště života šlechtického

Magdalena Wagnerová

Fotografie Taťána Kavalová

Ilustrace Pavla Šimečková

Odborný poradce PhDr. Josef Svitavský

Redakce Magdalena Žáčková

Sazba a grafická úprava Petr Sýkora

Vydal Pavel Jeřábek – Nakladatelství PLOT,
Bělohorská 2, 169 00 Praha 6, www.plotknihy.cz,

jako svou 244. publikaci

Tisk EUROPRINT, a.s.

Vydání první, Praha 2014

ISBN 978-80-7428-202-7